

Elżbieta Chądzyńska

WPLYW FUNDUSZY UNII EUROPEJSKIEJ NA ROZWÓJ MAŁYCH MIAST DOLNOŚLĄSKICH W OKRESIE 2004–2012

Streszczenie: Proces akcesji do Unii Europejskiej stworzył możliwość realizacji wielu planów rozwojowych w polskich miastach. W przypadku małych miast szczególną rolę odgrywają fundusze pomocowe Unii Europejskiej, które zasilają budżet wielu lokalnych inwestycji, umożliwiając ich realizację.

Pomimo, że fundusze unijne skutecznie wykorzystywane przez samorządy łagodzą w naszym kraju skutki kryzysu finansowego i gospodarczego, to nie stanowią jedynej siły napędowej rozwoju polskich miast i gmin.

Przedstawione opracowanie prezentuje próbę analizy wykorzystania środków pomocowych w małych miastach województwa dolnośląskiego w latach 2004–2012 i stwierdzenia ewentualnego związku ich wielkości z poziomem rozwoju.

Słowa kluczowe: rozwój małych miast dolnośląskich, wykorzystanie funduszy unijnych.

1. Wstęp

Procesy rozwoju lokalnego są wypadkową wielu czynników. Należą do nich m.in. położenie w sensie dostępności komunikacyjnej, zasoby przyrodnicze i ludzkie, wyposażenie w infrastrukturę oraz działalność władz lokalnych. Ostatnia kategoria czynników obejmuje również formułowanie planów rozwoju oraz znajdowanie środków na ich finansowanie zarówno z budżetu gminy, jak i innych źródeł. Wyrównywaniu poziomu rozwoju pomiędzy regionami krajów członkowskich Unii Europejskiej mają służyć fundusze UE. Proces akcesji do Unii Europejskiej stworzył możliwość realizacji wielu planów rozwojowych w polskich miastach. W przypadku małych miast szczególną rolę odgrywają fundusze pomocowe Unii Europejskiej, które zasilają budżet wielu lokalnych inwestycji umożliwiając ich realizację. Gminy dobrze zarządzane i aktywne potrafią zdobyć także inne zewnętrzne środki pomocowe na realizację swoich priorytetowych inwestycji. Korzystają m.in. z programów rządowych¹. Istnieją

¹ M. Stawicki (2011).

również samorządy i instytucje, które chciałyby wziąć udział w poszczególnych działaniach, ale nie są w stanie zapewnić odpowiedniego udziału własnego, co zniechęca je do starania się o dotacje unijne. Pomimo, że fundusze unijne skutecznie wykorzystywane przez samorządy łagodzą w naszym kraju skutki restrukturyzacji oraz kryzysu finansowego i gospodarczego, nie stanowią jedynej siły napędowej rozwoju polskich miast i gmin. Przy wydatkowaniu środków strukturalnych szczególna uwaga kierowana jest na regiony słabiej rozwinięte, które w większości mają charakter obszarów wiejskich i są podstawowym celem pomocy w ramach polityki spójności.

Przedstawione opracowanie prezentuje próbę określenia dynamiki zmian czynników rozwoju małych miast położonych na obszarze województwa dolnośląskiego w latach 2004–2012 oraz zbadanie związku między liczbą zaabsorbowanych środków a stopniem rozwoju poszczególnych jednostek administracyjnych.

2. Fundusze unijne na Dolnym Śląsku – charakterystyka ogólna

Przyjęty okres analizy obejmuje dwa etapy pozyskiwania środków pomocowych z UE przez samorządy lokalne, tj. okres 2004–2006 oraz 2007–2013. Biorąc pod uwagę procedurę kończenia projektów, część z nich nie została jeszcze formalnie zakończona. Dane zamieszczone w tab. 1 dotyczą projektów zakończonych. Dopiero od niedawna możliwe jest przeprowadzanie częściowych analiz i śledzenie – na podstawie dostępnych danych – przestrzennego zróżnicowania absorpcji oraz kierunków alokacji środków unijnych.

Odbiorcami pomocy mogą być przedsiębiorcy, rolnicy, administracja rządowa, samorządy terytorialne, organizacje pozarządowe i jednostki sektora finansów publicznych. W Polsce w latach 2004–2006 najwięcej, tj. ok. 45% środków UE pozyskały jednostki samorządu terytorialnego, wśród których gminy wykorzystywały 79%². Tab. 1 przedstawia dane dotyczące liczby projektów, ich wartości oraz dofinansowania z UE, a także kwoty dotacji przypadającej na 1 mieszkańca według wybranych powiatów dolnośląskich. Z zamieszczonych danych wynika, że najwyższą kwotę dotacji w przeliczeniu na 1 mieszkańca otrzymał powiat milicki. W tym samym powiecie wartość wszystkich projektów była najwyższa (z wykluczeniem z rozpatrywanego zbioru miasta Wrocławia). Najwyższą kwotę dofinansowania otrzymał powiat trzebnicki. Biorąc pod uwagę wszystkie powiaty najwyższe wartości wymienionych składowych wystąpiły we Wrocławiu. Najmniej projektów (158) zrealizował powiat górowski, a najmniejszą kwotę dofinansowania w przeliczeniu na 1 mieszkańca zanotowano w powiecie lubińskim, natomiast najmniejszą kwotę dofinansowania zaabsorbował powiat lwówecki. Z danych dotyczących pełnego zbioru powiatów wynika znaczne

² P. Żuber, S. Sudak (2007).

zróżnicowanie zarówno liczby zrealizowanych projektów, jak również ich wartości oraz kwoty dofinansowania z UE. W procesie absorpcji kierowano się zasadą przydzielania wyższych kwot gminom najbardziej potrzebującym. Stąd nieco niższe wskaźniki w obszarach lepiej zagospodarowanych, chociaż nie w każdym przypadku postępowano zgodnie z tą zasadą.

Tabela 1

Projekty z dofinansowaniem z UE zrealizowane w wybranych powiatach dolnośląskich

Powiat	Liczba projektów	Wartość projektów (w zł)	Dotacje UE na 1 mieszkańca (w zł)	Dofinansowanie z UE (w zł)	Wartości
Milicki	182	2 155 621 348, 95	18 169, 95	680 773 352, 40	wartości maksymalne
Wrocławski	530	1 848 754 527, 14	7 790, 54	969 992 511, 75	
Trzebnicki	311	2 117 729 377, 74	13 521, 45	1 116 223 047, 60	
M. Wrocław	1 400	10 907 032 395, 57	8 901, 77	5 618 687 669, 80	
Górowski	158	545 676 059, 41	8 746, 64	320 345 703, 24	wartości minimalne
Kamienno-górski	192	185 461 304, 07	2 631, 01	119 676 570, 94	
Lubiński	187	299 756 957, 88	1 500, 14	160 242 462, 30	
Lwówecki	174	197 857 016, 23	1 940, 54	92 488 010, 97	

Źródło: <http://www.mapadotacji.gov.pl/statystyki-i-porownania>.

W skali Dolnego Śląska najwięcej projektów dotyczyło infrastruktury komunikacyjnej. W części południowej województwa realizowane projekty w przeważającej mierze poświęcone były celom turystycznym, ochronie środowiska oraz poprawie warunków życia mieszkańców. W pozostałych powiatach znaczne kwoty zostały przeznaczone na szkolenia oraz tworzenie nowych miejsc pracy.

Ważnym elementem polityki województwa dolnośląskiego są starania o pozyskanie dodatkowych środków na realizację inwestycji wojewódzkich. W ramach inwestycji przyczyniających się do realizacji polityki antykrzysowej regionu i dofinansowanych z Funduszy Europejskich w latach 2007–2013 do ważniejszych należą inwestycje w infrastrukturę transportową. Do takich należą:

- budowa mostu na rzece Odrze (w ciągu drogi wojewódzkiej nr 323) o łącznej wartości 86,2 mln zł, z czego 43 mln zł pochodzi ze środków RPO WD. Jest to inwestycja, w ramach której powstanie nowy odcinek drogi wojewódzkiej nr 323 wraz z nowym mostem na Odrze,

- budowa mostu na rzece Odrze w miejscowości Brzeg Dolny wraz z drogami dojazdowymi o łącznej wartości 90 mln zł, z czego 45 mln zł pochodzi ze środków RPO WD,

- budowa drogi wojewódzkiej od drogi krajowej nr 94 do drogi wojewódzkiej nr 455 wraz z ich węzłami o wartości 350 mln zł. Zadanie realizowane jest

w ramach budowy Łącznika Aglomeracyjnego A4–S8 o wartości 784,8 mln zł, z czego 94 mln zł pochodzi ze środków RPO WD, 229 mln zł – z innych środków unijnych³.

Tworzona jest dokumentacja kolejnych przedsięwzięć inwestycyjnych z dofinansowaniem z Funduszy Europejskich 2007–2013, m.in. dotyczących przebudowy kolejnych dróg. Inwestycje w infrastrukturę transportową, poprawiając dostępność różnych ośrodków, przyczyniają się do wzrostu ich atrakcyjności inwestycyjnej stymulując działania prorozwojowe (nowe inwestycje, nowe miejsca pracy) oraz poprawiają warunki życia mieszkańców.

W celu zbadania absorpcji funduszy w małych miastach wykorzystano dane GUS odnoszące się do gmin⁴. Wynika z nich, że najwięcej środków pomocowych wykorzystywała gmina Karpacz (głównie na rozwój infrastruktury turystycznej) oraz gmina Pieńsk (gmina rolnicza borykająca się ze znacznym bezrobociem). Najwięcej środków z Funduszu Spójności otrzymały gminy, które bez pomocy środków zewnętrznych nie są w stanie uporać się z wewnętrznymi problemami.

Dane dotyczące wielkości wykorzystanych funduszy pochodzących łącznie z dwóch wymienionych w tab. 2 źródeł przedstawia rys. 1. Ze względu na brak dostępności danych dla wszystkich gmin województwa dolnośląskiego wykorzystano dane dla gmin miejskich i gmin miejsko-wiejskich, w których dane podawane są bez rozgraniczenia na miasto i jego otoczenie.

Tabela 2

Gminy o największej absorpcji środków zewnętrznych na realizację programów unijnych i Funduszu Spójności UE

Jednostka terytorialna	Środki z Unii Europejskiej na finansowanie programów i projektów unijnych (w %)	Środki z budżetu państwa lub inne jako współfinansowanie programów i projektów realizowanych z udziałem środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE (w %)
1	2	3
Karpacz	28,65	0,00
Pieńsk	23,69	3,04
Przemków	13,30	4,73
Ścinawa	11,15	0,65

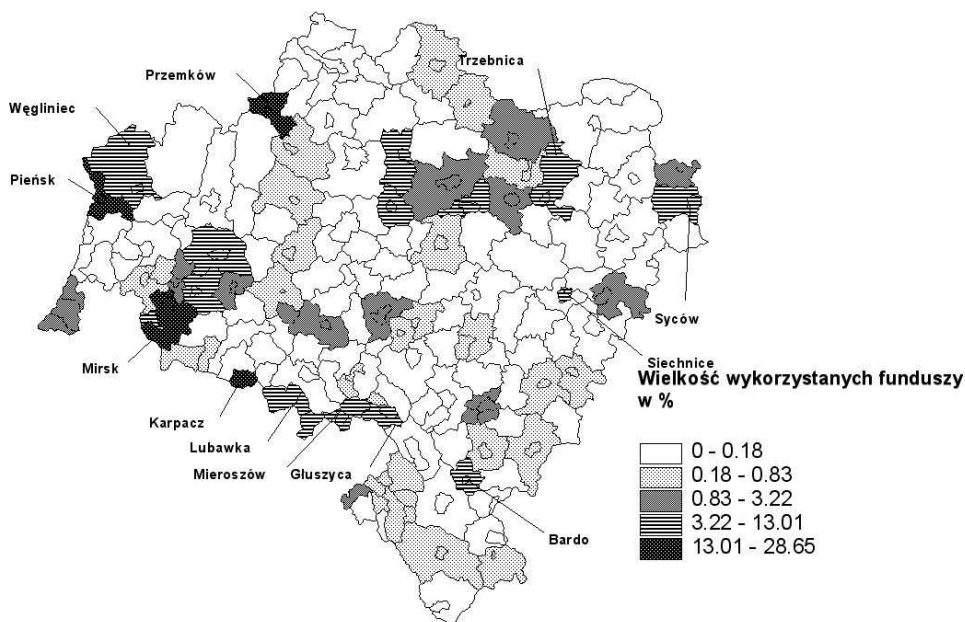
³ M. Frycz (<http://www.bibliotekacyfrowa.pl/content/35545/042.pdf>).

⁴ Dla gmin miejsko-wiejskich sporządzane jest jedno sprawozdanie, brak informacji dla części miejskiej i części wiejskiej gmin miejsko-wiejskich; zbiory zawierają dane o budżetach gmin i gmin-miast na prawach powiatu.

Tabela 2 (cd.)

1	2	3
Prochowice	10,98	0,94
Brzeg Dolny	9,33	1,08
Siechnice	4,66	8,35
Mirsk	0,00	21,08
Świeradów Zdrój	0,00	10,87
Lubomierz	0,00	7,58
Głuszycza	0,00	6,78
Bardo	0,00	5,45
Dolnośląskie gminy miejsko-wiejskie	10 793 459,39 = 100%	5 237 062,48 = 100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane lokalne).

Rys. 1. Udział wykorzystanych funduszy unijnych w badanych gminach w ogólnej puli środków w województwie dolnośląskim w okresie 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Wśród gmin, które wykorzystywały znaczące kwoty pochodzące z funduszy UE, oprócz wymienionych już gmin, jak: Przemków (18,03%), Pieńsk (26,73%), Mirsk (21,08%) oraz Karpacz (28,65%) zwraca uwagę zwarta grupa gmin wokół

Lubina. Wyróżniają się również takie gminy, jak: Syców (5,72%), Trzebnica (5,61%), Bardo (5,45%), Brzeg Dolny (10,42%), Lubawka (7,72%), Ścinawa (11,80%) czy Świeradów Zdrój (10,87%).

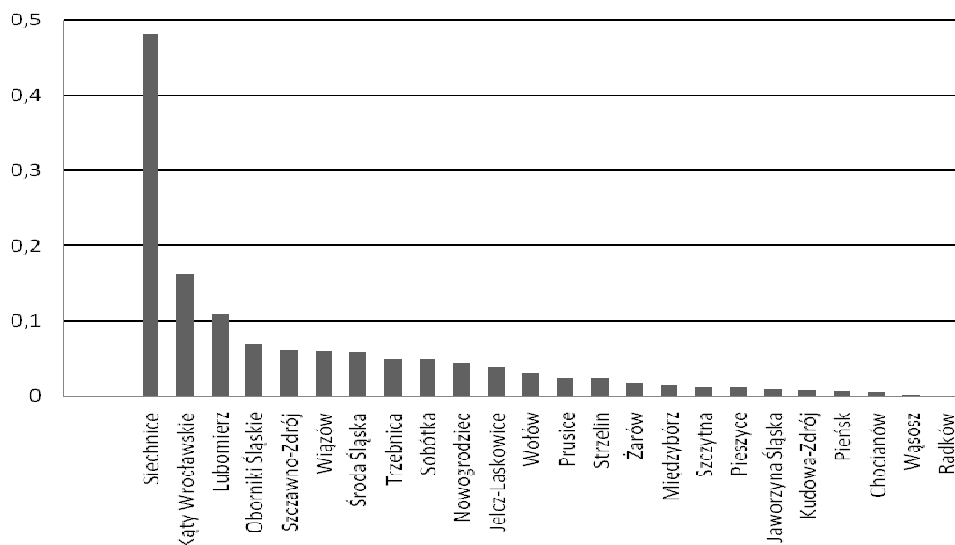
3. Dynamika zmian podstawowych czynników rozwoju w badanym okresie

W okresie od akcesji do Unii do końca 2012 roku nastąpiły zmiany uwarunkowań decydujących o kierunkach rozwoju miast. W zbiorze małych miast dolnośląskich występuje znaczne zróżnicowanie wielkości czynników decydujących o rozwoju i ich dynamiki w badanym okresie. Jednym z podstawowych czynników, na którym można opierać przyszły rozwój miast i regionów jest czynnik ludzki. Na obszarze Dolnego Śląska występują małe miasta o różnym charakterze funkcjonalnym: miasta o funkcjach przemysłowych, które utraciły dawne znaczenie, miasta siedziby powiatów o znaczącej funkcji administracyjnej, miasta uzdrowiskowe o rozwiniętej funkcji turystycznej. Poziom rozwoju miast zależy również od położenia w sieci transportowej oraz posiadanych zasobów naturalnych (Heffner, Marszał 2006, 2007; Heffner 2008). Charakterystykę sytuacji demograficznej w małych miastach dolnośląskich oparto na takich wielkościach, jak: dynamika zmian liczby ludności w badanym okresie 2004–2012 oraz saldo migracji. Sytuację ilustrują rys. 2–4.

Największy wzrost liczby ludności wystąpił w takich małych miastach, jak: Siechnice – 48,24%, Kąty Wrocławskie – 16,22% oraz Lubomierz – 10,87%. Przyrost ludności w Siechnicach i Kątach Wrocławskich jest wynikiem migracji mieszkańców Wrocławia do sąsiednich gmin. Generalnie, liczba ludności w miastach i gminach Aglomeracji Wrocławskiej przyrasta przede wszystkim jako wynik procesów suburbanizacji⁵.

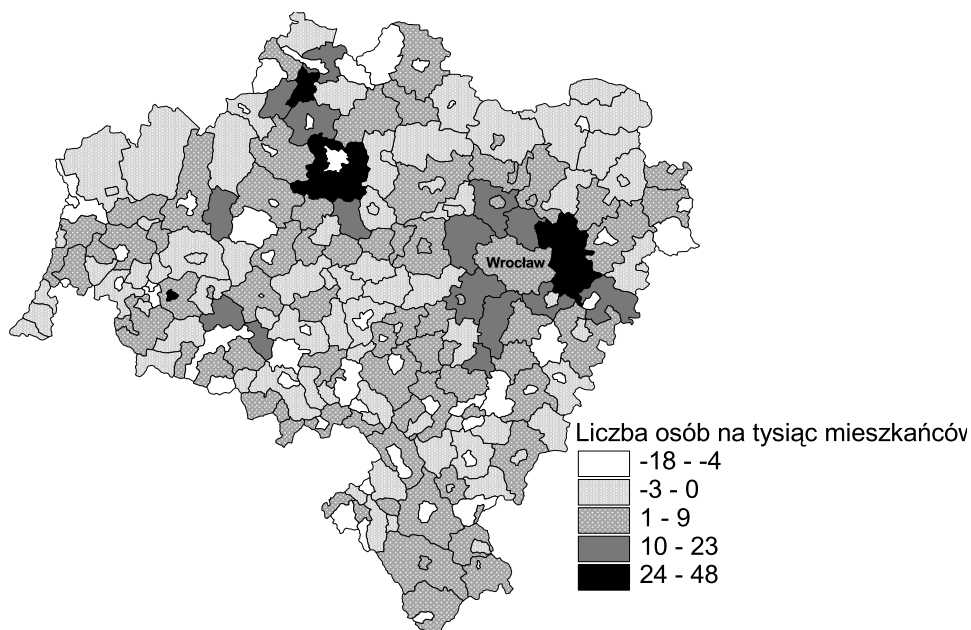
Wzrost liczby ludności nastąpił też w dwóch miastach uzdrowiskowych: Szczawnie Zdroju (6,10%) oraz Kudowie Zdroju (0,74%). W pozostałych miastach uzdrowiskowych, których najwięcej znajduje się w powiecie kłodzkim, nastąpił ubytek ludności: w Łądku Zdroju – 4,34%, Świeradowie Zdroju – 3,80%, Polanicy Zdroju – 3,73% oraz Dusznikach Zdroju – 3,36%. W skali województwa największy ubytek ludności nastąpił w Mieroszowie – 5,61% oraz Głuszyca – 4,86%. Podobna sytuacja występuje w większości małych miast w obszarze pogórza sudeckiego. Problem ten jest konsekwencją restrukturyzacji gospodarczej po 1989 roku, w wyniku której zlikwidowane zostały branże przemysłu stanowiące podstawę zatrudnienia.

⁵ E. Chądzyńska (2012).

Rys. 2. Małe miasta dolnośląskie, w których nastąpił przyrost liczby ludności w badanym okresie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

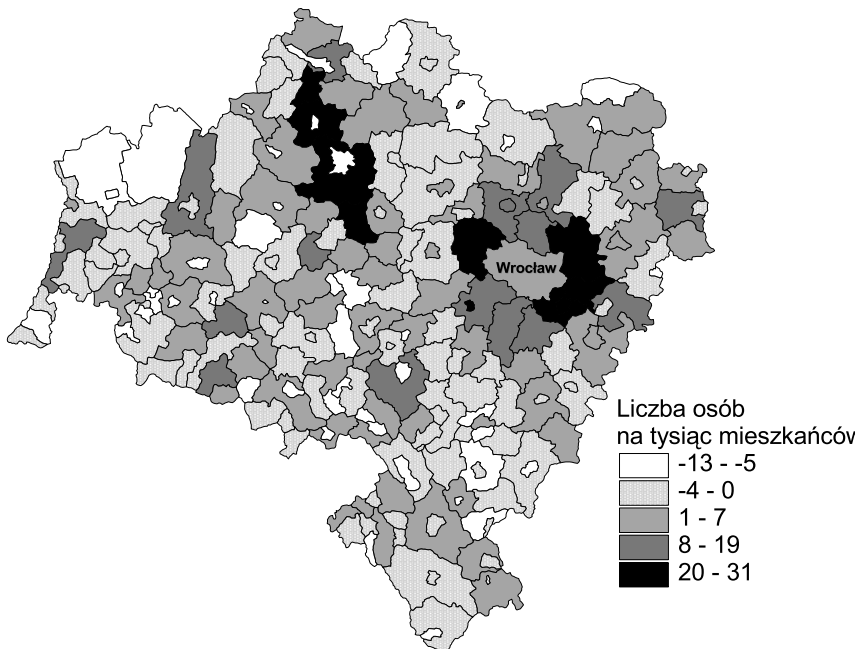
Rys. 3. Saldo migracji w gminach dolnośląskich w 2004 roku (liczba migrantów na 1 tys. mieszkańców)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Analiza salda migracji wskazuje na utrzymujące się w całym okresie 2004–2012 ujemne saldo migracji w miastach Zagłębia Miedziowego (Głogów, Lubin Polkowice), a także w Legnicy, Bolesławcu oraz w południowej części województwa w Bogatyni, Jeleniej Górze, Świdnicy i Wałbrzychu. Dodatkowo saldo migracji wykazują natomiast gminy leżące wokół Wrocławia (z Wrocławiem włącznie) oraz gminy wokół wymienionych miast, co świadczy o postępującym procesie suburbanizacji.

W okresie od 2004 do 2012 roku powiększył się zbiór gmin zyskujących ludność w wyniku migracji. Na początku okresu objętego analizą do gmin najbardziej progresywnych należały: gminy z otoczenia Wrocławia – Długołęka i Czernica, gminy w obszarze LGOM-u – Jerzmanowa i obszar wiejski gminy Lubin oraz w południowo-zachodniej części województwa miasto Lubomierz. W roku 2012 do wymienionych gmin dołączyły takie gminy, jak: Miękinia, Kąty Wrocławskie (miasto) i Siechnice (zarówno miasto, jak i obszar wiejski) w otoczeniu Wrocławia oraz Polkowice (obszar wiejski) i Kunice. Obszar gmin z dodatnim saldem migracji tworzy zwarte grupy wokół Wrocławia oraz w obszarze LGOM-u.

Negatywne oddziaływanie ujemnego salda migracji występuje w północnej części województwa (Węglińiec, Osiecznica, Wąsosz, Cieszków) oraz w małych miastach powiatu kłodzkiego (rys. 4).

Rys. 4. Saldo migracji w gminach dolnośląskich w 2012 roku (liczba migrantów na 1 tys. mieszkańców)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Jako charakterystykę rozwoju wybrano również dochody własne i wydatki budżetów gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca oraz dynamikę ich zmienności (tab. 3–4).

Tabela 3

Gminy dolnośląskie o znaczącym wzroście dochodów własnych
w latach 2004–2012

Jednostka terytorialna	Dochody własne budżetów gmin na 1 mieszkańca			Dynamika zmian w % (2004 = 100%)
	2004	2009	2012	
Karpacz	1 789,19	3 122,08	5 150,67	287,88
Żmigród	535,92	944,57	1 489,47	277,93
Świeradów Zdrój	1 234,55	2 219,13	3 319,79	268,91
Wojcieszów	559,92	1 052,10	1 465,58	261,75
Radków	525,40	1 539,01	1 363,57	259,53
Lubomierz	339,67	680,27	864,21	254,43
Szczytna	656,38	907,43	953,33	145,24
Kąty Wrocławskie	1 730,16	2 131,64	2 471,71	142,86
Góra	801,84	1 175,19	1 131,81	141,15
Polanica Zdrój	1 661,64	1 645,80	2 299,46	138,38
Bogatynia	3 033,05	3 838,81	4 143,45	136,61
Twardogóra	1 073,77	2 250,40	1 376,90	128,23

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

Tabela 4

Gminy o najwyższej dynamice wydatków na 1 mieszkańca w latach 2004–2012

Jednostka terytorialna	Wydatki gmin na 1 mieszkańca			Dynamika zmian w % (2004 = 100%)
	2004	2009	2012	
1	2	3	4	5
Prusice	1 499,40	2 709,56	4 805,62	320,50
Przemków	1 535,99	3 167,98	4 163,76	271,08
Świeradów Zdrój	2 081,82	4 383,21	5 619,78	269,95
Karpacz	2 716,27	6 362,50	6 270,31	230,84
Lubomierz	1 535,45	3 034,88	3 538,83	230,48

Tabela 4 (cd.)

1	2	3	4	5
Międzybórz	1 649,35	2 622,33	3 562,04	215,97
Stronie Śląskie	1 556,39	2 263,52	3 293,96	211,64
Zawidów	2 074,08	2 246,45	2 301,77	110,98
Pieńsk	2 785,07	2 099,70	2 986,24	107,22
Szczytna	1 925,05	2 320,03	2 034,60	105,69

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

Na czoło gmin, które powiększyły w badanym okresie swoje dochody wysuwa się Karpacz, w którym dochody wzrosły ponad dwukrotnie. Wśród gmin o charakterze uzdrowiskowym dochody wzrosły również w Świeradowie Zdroju i w Polanicy Zdroju. Gminy o wzrastających dochodach notują również wzrost wydatków, chociaż w tym przypadku kolejność jest nieco inna. W niektórych gminach, jak np. w Prusicach wydatki przekraczają dochody.

4. Syntetyczny wskaźnik rozwoju miast

Jako syntetyczną miarę poziomu rozwoju małych miast dolnośląskich przyjęto wskaźnik Perkala. Do ostatecznego zbioru cech opisujących poziom rozwoju zaliczono następujące zmienne:

- gęstość zaludnienia,
- liczba mieszkań na 1 000 mieszkańców,
- osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym,
- liczba osób przyjeżdżających do pracy na 1 osobę wyjeżdżającą,
- ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym,
- ludność korzystająca z sieci wodociągowej (% ludności ogółem),
- udział wydatków na drogi w wydatkach ogółem.

Wybrane zmienne charakteryzują potencjał ludnościowy, przedsiębiorczość mieszkańców, atrakcyjność lokalnych rynków pracy, obciążenie demograficzne, infrastrukturę społeczną i infrastrukturę transportową. W celu przekształcenia wartości zmiennych wyrażonych w różnych jednostkach do postaci porównywalnej wykonano standaryzację używając:

$$t_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{s_j} \text{ dla } (i = 1, \dots, n; j = 1, \dots, m) \quad [1]$$

gdzie:

- t_{ij} – wartość zestandaryzowana cechy j dla gminy i ,
- x_{ij} – wartość cechy j w gminie i ,

\bar{x}_j – średnia arytmetyczna cechy j ,

S_j – odchylenie standardowe cechy j ,

m – liczba zmiennych,

n – liczba jednostek.

Przyjęte zmienne są w większości stymulantami, za wyjątkiem obciążenia demograficznego. W celu ujednoczenia charakteru zmiennych przyjęto ujemne wartości zmiennej stanowiącej destymulantę. Wskaźnik Perkala wyliczono według wzoru w postaci (Runge 2007, s. 214):

$$P_i = \frac{1}{m} \sum_{j=1}^m t_{ij} \quad [2]$$

gdzie:

P_i – wskaźnik syntetyczny poziomu rozwoju gminy i ,

t_{ij} – wartość zestandaryzowana cechy j dla gminy i ,

m – liczba cech (zmiennych),

j – numer wskaźnika w i -tej gminie.

Wskaźnik Perkala pozwala na uporządkowanie obiektów wielowymiarowych według syntetycznego kryterium, które jest funkcją przyjętych zmiennych.

Tabela 5

Wartości wskaźnika Perkala dla wybranych małych miast dolnośląskich

Jednostka terytorialna	P_i
Karpacz	1,83
Szklarska Poręba	1,49
Bogatynia	0,96
Szczawno Zdrój	0,52
Polanica Zdrój	0,48
Złotoryja	0,46
Świeradów Zdrój	0,42
Trzebnica	0,41
Chojnów	0,33
Stronie Śląskie	0,33
Środa Śląska	0,24
Piława Górna	-0,40
Zawidów	-0,42
Niemcza	-0,43
Przemków	-0,47
Nowogrodzic	-0,50

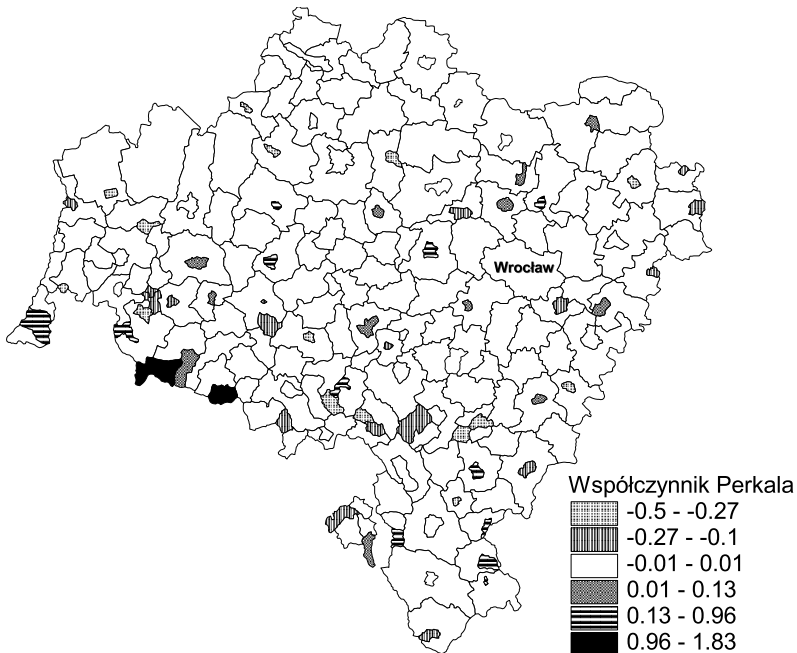
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

Wyliczone wartości wskaźnika Perkala zawierają się w przedziale (1,83––0,50). Najwyższa wartość wskaźnika wystąpiła w Karpaczu, a najniższa w Nowogrodzcu.

Największe wartości syntetycznego wskaźnika rozwoju osiągnęły małe miasta leżące w południowo-zachodniej części województwa (rys. 5, tab. 5). W większości są to miasta o charakterze turystycznym i uzdrowiskowym (Karpacz, Szklarska Poręba, Świeradów Zdrój, Polanica Zdrój). Są to miejscowości, w których znaczącą rolę odegrały fundusze pomocowe (tab. 2).

Dość wysokie wartości wskaźnika syntetycznego wykazują również małe miasta leżące w otoczeniu Wrocławia (Trzebnica, Kąty Wrocławskie, Jelcz-Laskowice i Oborniki Śląskie). Miasta te korzystały również z funduszy pomocowych, ale w mniejszym stopniu niż miasta o najwyższych wartościach wskaźnika Perkala.

Występuje też znaczna grupa miast, w których wartości wskaźnika syntetycznego były dość niskie. Są to miasta położone w północnej części województwa o peryferyjnej lokalizacji względem głównych szlaków komunikacyjnych, jak Ścinawa, Wołów, Góra, Żmigród. Ujemne wartości wskaźnika Perkala wystąpiły też w większości małych miast powiatu kłodzkiego – za wyjątkiem Łądka Zdroju i Stronia Śląskiego oraz w części małych miast pogórza sudeckiego, jak Bolków, Bardo Śląskie i Kowary.

Rys. 5. Wartości wskaźnika Perkala w małych miastach dolnośląskich w 2012 roku
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

5. Wnioski

W większości dolnośląskich gmin miejskich występuje tendencja spadku liczby ludności. W części z nich jest to spadek umiarkowany rzędu 0,5%, który można wiązać z procesami suburbanizacji. Występują też małe miasta, w których w okresie 2004–2012 odnotowano spadek ludności od 1,96% do 5,61%. Są to na ogół małe miasta, w których w wyniku restrukturyzacji zostały zlikwidowane branże przemysłu stanowiące podstawę zatrudnienia.

Wraz z akcesją do Unii Europejskiej Polska została objęta wspólnotową polityką spójności mającą na celu niwelowanie różnic pomiędzy regionami bardziej i mniej rozwiniętymi. Analiza wysokości środków pochodzących z Unii, a także z budżetu państwa przyznanych poszczególnym gminom na finansowanie programów i projektów unijnych oraz programów i projektów realizowanych z udziałem środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE pokazuje, że największe środki otrzymały gminy rozwijające funkcję turystyczną i uzdrowiskową (Karpacz, Świeradów Zdrój, Polanica Zdrój, Łądek Zdrój, Kudowa Zdrój), a także małe miasta, które wymagają poprawy sytuacji gospodarczej i wsparcia, jak np. Pieńsk, Mirsk czy Bardo. Wyraźnym dodatnim efektem wykorzystania funduszy unijnych jest budowa dróg na Dolnym Śląsku. Wspomniany wcześniej most na rzece Odrze (Brzeg Dolny) zmienia zasadniczo sytuację dostępności wielu miast i to w skali krajowej⁶.

Skuteczne zmniejszenie zróżnicowań wymaga opracowania strategii rozwoju najslabiej rozwiniętych obszarów, które uwzględniłyby ich specyfikę i lokalne uwarunkowania. Strategie takie powinny być brane pod uwagę przy wyborze projektów.

Słaba dostępność danych statystycznych, różnorodność przekrojów czasowych oraz brak jednolitych danych dla poszczególnych jednostek administracyjnych powoduje, że ocena zachodzących procesów może być jedynie fragmentaryczna. Analiza syntetycznego wskaźnika rozwoju (wskaźnik Perkała) wskazuje na istnienie zależności poziomu rozwoju od wartości zaabsorbowanych środków pomocowych przede wszystkim w miastach leżących w południowej i południowo-zachodniej części województwa o charakterze turystycznym i uzdrowiskowym. Natomiast w przypadku takich miast, jak Przemków, Ścinawa oraz Pieńsk nie można na podstawie analizy wskaźnika Perkała stwierdzić wyraźnego wpływu funduszy pomocowych na poziom rozwoju.

Fundusze unijne pomagają w rozwoju w sposób istotny. Bez takiej pomocy słabsze gminy nie mogłyby realizować swoich planów rozwojowych. Dzięki wykorzystaniu funduszy unijnych poprawia się sytuacja ekonomiczna miast i regionów, wzrasta ich atrakcyjność inwestycyjna oraz jakość życia ludności.

⁶ K. Iwaszko-Niziałkowska (2013).

Najbardziej wymiernym dodatnim efektem wykorzystania funduszy na Dolnym Śląsku jest poprawa stanu infrastruktury komunikacyjnej, co stwarza lepsze warunki zaistnienia szeregu kontaktów stymulujących rozwój wielu małych miast zlokalizowanych w strefie jej oddziaływania.

LITERATURA

- Chądzyńska E., 2012, *Rozwój wybranych funkcji w aglomeracji wrocławskiej*, „Studia Miejskie”, 7.
- Frycz M., *Wykorzystanie środków polityki spójności UE w działaniach anty kryzysowych na przykładzie Dolnego Śląska*, <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/35545/042.pdf>.
- Heffner K., Marszał T., 2005, *Problemy rozwoju małych miast w wymiarze lokalnym i regionalnym*, „Biuletyn KPZK PAN”, 220, Warszawa.
- Heffner K., Marszał T., 2006, *Uwarunkowania rozwoju małych miast*, „Biuletyn KPZK PAN”, 226, Warszawa.
- Heffner K., 2008, *Funkcjonowanie miast małych w systemie osadniczym Polski w perspektywie 2033 r. – rekomendacje dla KPZK*, Ekspertyza wykonana w ramach Ekspertckiego Projektu Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2033 (EP KPZK), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
- Iwaszko-Niziałkowska K., 2013, *Małe jest piękne – skomunikowania Polski powiatowej a efektywność sieci transportowej rozbudowywanej w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko*, Artykuł na konferencję z cyklu „Małe miasta”, Uniejów, listopad 2013).
- Runge J., 2007, *Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Stawicki M., 2011, *Fundusze Unii Europejskiej a rozwój obszarów peryferyjnych (na przykładzie Polski Wschodniej)*, autoreferat pracy doktorskiej, SGGW, Warszawa.
- Żuber P., Sudak S. (red.), 2007, *Ocena spójności Polski w zakresie spójności z Unią Europejską*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.

Źródło internetowe

<http://www.mapadotacji.gov.pl/statystyki-i-porownania>.

THE USE OF EUROPEAN UNION FUNDS IN SMALL CITIES OF LOWER SILESIA IN THE PERIOD 2004–2012

Abstract: The process of accession to the European Union created many possibilities of realization of development plans in Polish cities. In the case of small cities the particular role takes funds of the European Union, which provide many local budget of investment enabling their realization. Despite the fact that EU funds effectively used by local governments in our country relieve the effects of the financial and economic crisis, they are not the only driving force for the development of Polish cities and municipalities.

The study presents an attempt to analyze the use of the aid measures in the small towns of the Lower Silesia region in the years 2004–2012 and determine the possible connection of their size to the level of development.

Key words: small towns, Lower Silesia, EU funds.

Dr Elżbieta Chączyńska
Katedra Planowania Przestrzennego
Wydział Architektury, Politechnika Wrocławska